

Forsvarsministeriets miljø- og energistrategi

2016-2020

Indholdsfortegnelse

Forord	Side 1
Indledning	Side 2
Fokusområder	Side 3
Læsevejledning, organisation og proces	Side 3
Fokusområde 1 – Operativ virksomhed	Side 4
Fokusområde 2 – Støttevirksomhed	Side 10
Fokusområde 3 – Arktis	Side 13
Fokusområde 4 - Christiansø	Side 15
Fokusområde 5 - Miljø- og energipolitik, miljø- og energiledelse samt klimaregnskab	Side 17
Fokusområde 6 - Teknologi og vidensopbygning/data	Side 19
Fokusområde 7 - Internationalt samarbejde	Side 21
Fokusområde 8 - Adfærd og kommunikation	Side 23

Forord

Vi tænker grønt, fordi det giver mening

Forsvarsministeriet er én af Danmarks største arbejdspladser med mange forskellige ansatte og aktiviteter. Vi sejler, vi flyver, vi kører og vi opsætter lejre, når vi løser militære og civile opgaver både nationalt og internationalt. Vi råder over store naturområder og er én af statens største bygningsejere. Vi er kort sagt synlige i samfundet – og derfor ønsker vi helt naturligt at optræde ansvarligt, når vi løser vores opgaver både ude og hjemme.

Forsvarsministeriet præsenterer her en samlet strategi for indsatsen på klima-, energi-, natur- og miljøområdet i perioden 2016-2020. Med strategien viser vi, hvordan den grønne omstilling kan ske på en effektiv måde ved at lægge indsatsen, hvor det er mest relevant. Både når det kommer til økonomisk og miljømæssig bæredygtighed og på effekten i de opgaver, vi dagligt løser.

Vi har fokus på at begrænse forurening og udledning med initiativer, der samtidig giver mening og effekt i Forsvarets, Hjemmeværnets og Beredskabsstyrelsens opgaveløsning. Vi ønsker, at vores naturområder i vid udstrækning er åbne for offentligheden, og at vi udvikler naturkvaliteten i samspil med de militære aktiviteter.

I Forsvarsministeriet tænker vi grønt, fordi det giver mening. Mening for vores fælles miljø og klima, mening økonomisk og mening generelt i vores virke.

Peter Christensen
Forsvarsminister

Indledning

Forsvarsministeriet vil i arbejdet for Danmarks sikkerhed, interesser og borgernes tryghed behandle natur, klima og miljø forsvarligt. Klimaforandringer og knappe energiressourcer er sammen med beskyttelse af miljø og natur en af de væsentligste udfordringer i vor tid, hvilket afspejler sig i FN's mål for en global bæredygtig udvikling. Danmark har tilsluttet sig målsætninger på klima-, energi-, miljø- og naturområdet, hvilket også kræver fremskridt på Forsvarsministeriets område, idet ministerområdet udgør én af Danmarks største statslige virksomheder med et stort energiforbrug, miljøpåvirkende aktiviteter og helt særlige naturområder.

Vi driver og udvikler opgaveløsningen, så vi får mest mulig effekt ud af de ressourcer, vi sammen råder over. Forsvarsministeriet ønsker at være en professionel og bredt anerkendt samarbejdspartner, hvilket skal styrke muligheden for at opnå effekt i opgaveløsningen nationalt såvel som internationalt.

Indsatsen på natur-, miljø- og energiområdet skal understøtte og ikke begrænse den operative indsats og ændringer i aktivitetsniveau. Værktøjer til at forankre denne tilgang i Forsvarsministeriets forvaltning, procedurer og tankegang er både udarbejdelsen af en miljø- og energipolitik og nærværende strategi. Forsvarsministeriet vil fortsætte arbejdet med at sætte hensynet til miljø og klima i opgaveløsningen på dagsordenen internationalt – herunder i NATO og FN.

Forsvarsministeriet ønsker at nyttiggøre og videreføre erfaringer og resultater, som tidligere er opnået gennem det grønne strategiarbejde. I perioden 2012-2015 har Forsvarsministeriet systematisk arbejdet med målsætninger primært i støttevirksomheden, der omfatter bygninger, arealer, indkøb m.v. Der er høstet mange erfaringer og resultater, som skal fastholdes frem mod 2020.

Forsvarsministeriet ønsker at skabe bedre vilkår for miljø, natur og klima i forbindelse med løsningen af kerneopgaverne ved at begrænse omfanget af affald, opnå et lavere energiforbrug samt reducere påvirkningen af det omkringliggende økosystem, luft- og vandmiljø. Strategien er centreret omkring den operative opgaveløsning – altså Den Værnsfælles Forsvarskommandos, Hjemmeværnskommandoens og Beredskabsstyrelsens opgaveløsning ude og hjemme. De øvrige indsatsområder understøtter dette overordnede formål, og der skabes fælles handlekraft gennem loyalt og tillidsfuldt samarbejde nationalt og internationalt.

FOKUSOMRÅDER

Der er for strategiperioden 2016-2020 udvalgt følgende hovedfokusområder:

- Operativ virksomhed
- Støttevirksomhed
- Arktis
- Christiansø

Der er derudover identificeret yderligere fokusområder til understøttelse af det strategiske sigte:

- Miljø- og energipolitik, miljø- og energiledelse samt klimaregnskab
- Teknologi og vidensopbygning/data
- Internationalt samarbejde
- Adfærd og kommunikation

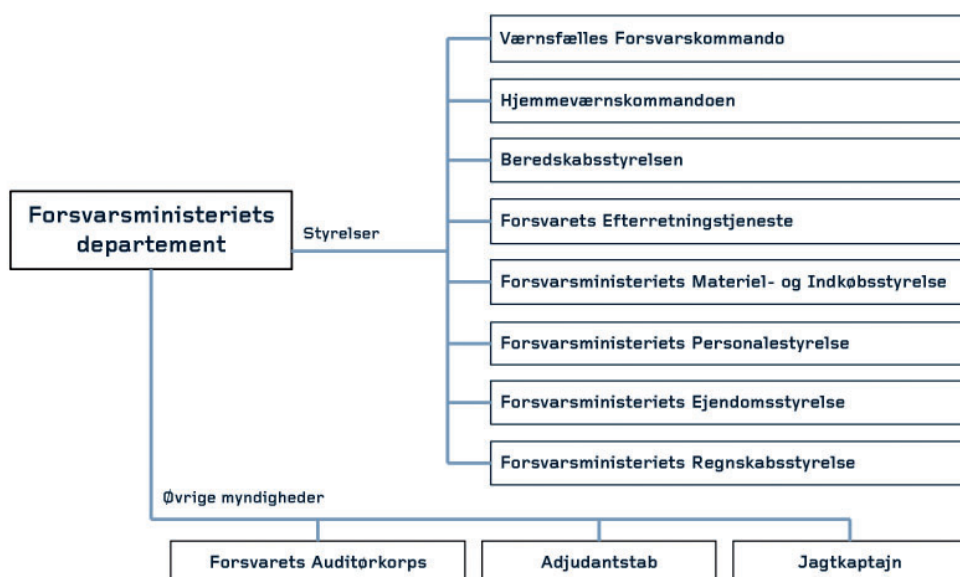
Læsevejledning, organisation og proces

Hvert fokusområde indeholder et formål og en række konkrete mål.

Strategien skal etablere et bedre datagrundlag og iværksættelse af forskellige analysearbejder for at identificere og sætte mål for, hvilke aktiviteter vi skal gennemføre på længere sigt. Endelig vil vi gennemføre en række konkrete tiltag på områder, hvor vi har tilstrækkelig viden til at kunne handle med det samme.

Der er nedsat en styregruppe for miljø- og energiområdet bestående af repræsentanter fra Forsvarsministeriet og bidragende styrelser. Som med de tidligere strategier rapporterer den enkelte styrelse løbende til styregruppen, og en årlig rapport offentliggøres på fmn.dk.

Strategiens mål omfatter aktiviteter i hele Forsvarsministeriets koncern. Organisationen af Forsvarsministeriet:

Fokusområde 1 – Operativ virksomhed

Baggrund

Forsvarsministeriets operative virksomhed udføres af tre styrelser: Den Værnsfælles Forsvarskommando, Beredskabsstyrelsen og Hjemmeværnskommandoen.

Den Værnsfælles Forsvarskommando er Forsvarsministeriets overordnede militære myndighed, der har ansvaret for udvikling, opstilling og indsættelse af Forsvarsministeriets operative kapaciteter i national og international opgaveløsning.

Hjemmeværnskommandoen spiller sammen med Beredskabsstyrelsen en aktiv rolle i samfundets samlede beredskab (totalforsvaret). Beredskabsstyrelsen er en civil myndighed under Forsvarsministeriet, som arbejder for at sikre samfundets robusthed over for følgerne af ulykker og katastrofer og for at forebygge, at der opstår skader på personer, ejendom eller miljø. Hjemmeværnet er en militær organisation, som stiller sine kapaciteter, primært bestående af frivillige, til rådighed for hele samfundet. Hjemmeværnet deltager som en del af det militære forsvar og støtter Forsvarsministeriets øvrige styrelser og myndigheder i deres opgavevaretagelse

Fælles for den operative virksomhed i de tre styrelser er, at opgaverne løses til lands, til vands og i luften både ude og hjemme. Der opbygges lejre og opereres under meget forskellige klimatiske forhold, hvilket stiller store krav til både mandskab og materiel. Der er et fælles behov for logistiske løsninger for at sikre mobilitet, fleksibilitet og sikkerhed.

Miljø- og klimapåvirkningen fra opgaveløsningen nationalt og internationalt er ofte høj. Oliebaserede drivmidler udgør den altovervejende energikilde for fly, skibe og landkøretøjer, men også til produktion af el og varme under internationale missioner og for stationer i Arktis (Færøerne og Grønland) samt på Christiansø. Der transporteres store mængder diesel og gods til ofte vanskeligt fremkommelige og risikofyldte områder med en vis fare for personel og materiel, og et tilhørende betydeligt økonomisk ressourcetræk.

Ved en konsekvent inddragelse af en grøn vinkel i planlægning, udførelse og evaluering af operative indsættelser muliggøres en reduktion af logistikbehovet og energiforbruget, hvorved en betydelig miljø- og klimaforbedring potentielt vil kunne realiseres til fordel for at kunne levere mere operativ effekt i missionsområderne. Hertil kommer den potentielle økonomiske gevinst.

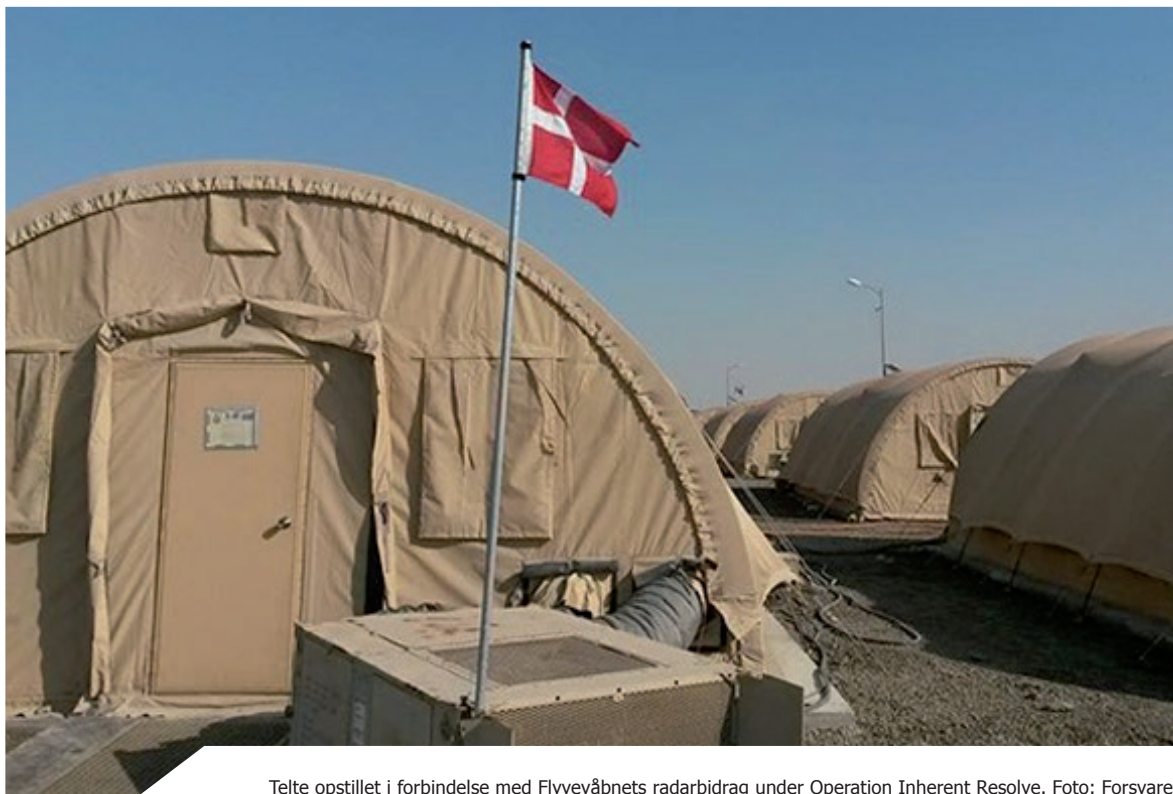
C-130 Hercules. Når der skal flyttes personel eller fragtes gods, er det Hercules-flyet, der bliver brugt. Flyet kan lastes med op til 20 tons gods eller 128 personer. Foto: Forsvarsgalleriet

Overordnet formål

Forsvarsministeriet driver og udvikler opgaveløsningen, så vi får mest mulig effekt ud af de ressourcer, vi sammen råder over. Dette giver mulighed for øget aktivitet i den operative opgaveløsning, som er kerneområdet i ministerområdet, og det kan bidrage til øgede investeringer i ministerområdets kapaciteter ved at sænke driftsudgifterne. Samtidig kan et mindsket logistisk behov give større fleksibilitet og kampkraft i opgaveløsningen. Disse fordele skal drive det videre arbejde med at opnå en reduktion af miljø- og klimapåvirkningen.

Forsvarsministeriet ønsker at lade intelligent styring af energiomdannelsesprocessen og særligt forbruget føre til optimeringer gennem en mere optimal

dimensionering af vores produktionsanlæg, og dermed reducere behovet for fossile brændstoffer. I den forbindelse skal forbruget og forbrugsmønsteret klarlægges, hvilket kan anvendes til optimering af el-produktionen og fordelingen af elektricitet til de enkelte forbrugsenheder. Sammenhænge mellem aktiviteter og forbrug skal belyses, og der er behov for at vurdere en række teknologiske og adfærdsmæssige tiltag, som på sigt vil kunne reducere styrkernes behov for genforsyning samt reducere danske enheders påvirkning af nærmiljøet. Dette sigter mod at begrænse den logistiske belastning i forbindelse med operationer og samtidig gøre Forsvarsministeriet til en professionel og bredt anerkendt samarbejdspartner.

Telte opstillet i forbindelse med Flyvevåbnets radarbidrag under Operation Inherent Resolve. Foto: Forsvaret

De såkaldte Base camps som Beredskabsstyrelsen har etableret, er taget i brug af de humanitære organisationer og indeholder bl.a. solcelleanlæg. Foto: Beredskabsstyrelsen

Mål 1

- a. I Forsvarsministeriets lejre skal data for energiforbruget opsamles fra 2018, hvor det vurderes at være hensigtsmæssigt.
- b. Energiomdannelsesprocessen fra diesel til elektricitet skal kontinuerligt optimeres frem mod 2020 gennem nye og forbedrede produktionsformer. Der skal igangsættes energibesparende tiltag til reduktion af varme-/kultetab i en del af lejrenes faciliteter. Samtidig skal potentialet for at dele af el-produktionen inden 2020 erstattes med vedvarende energi afdækkes på baggrund af den gennemførte analyse i projektet *Grøn Lejr*, som er forankret i den Værnsfælles Forsvarskommando.
- c. Beredskabsstyrelsen skal analysere mulige tiltag på baggrund af projektet *Grøn Lejr*.

Støtteskibet Esbern Snare Foto: Søværnet

Mål 2

- a. Muligheden for brug af biobrændstoffer på skibene undersøges inden udgangen af 2017.
- b. Samtidig analyseres muligheder for at anvende *Energy Dashboards* programmer, der kan opsamle data og derudfra beskrive energiforbruget som styringsværktøj til at opnå en mere energieffektiv sejlads.
- c. På fleksible støtteskibe skal tiltag til energi-optimering implementeres inden udgangen af 2018 på baggrund af den gennemførte analyse i projektet *Smarter Sailing*. Analysen omfatter de eksisterende varme-, ventilations- og luftkonditioneringssystemer (HVAC) samt pumpe-systemer. Hertil kommer udskiftning af lyskilder, primært skiftes til LED belysning med lyssensorer (PIR).
- d. Det analyseres om saltvandskøling med fordel kan udbredes på andre enheder i Søværnet.
- e. Det analyseres, hvilke tiltag der med fordel kan implementeres på udvalgte skibsklasser inden udgangen af 2020.

Mål 3

- a. Anvendelse af luftmilitære kapaciteter skal analyseres i forhold til muligheder for energioptimering i et projekt *Green Flying* inden udgangen af 2018. Heri indgår analyser af energiforbrug i opgaveløsningen.
- b. Inden udgangen af 2018 analyseres optimering af logistisk behov ved internationale indsættelser af flybidrag.

Logistiksoldater i færd med at opbygge den danske lejr til F-16 kampfly på Incirlik-basen i Tyrkiet juni 2016.
Foto: Forsvarsgalleriet

Hjemmeværnets landsøvelse 2016. Foto: Hjemmeværnet

Mål 4

- a. I 2018 skal der foreligge en analyse af mulighederne for lokal bortskaffelse af emballage, samt genbrug og genanvendelse af affald, vand og varme i internationale lejre.
- b. Inden udgangen af 2020 analyseres hvordan operativ opgaveløsning og øvelsesaktiviteter kan optimeres i forhold til forbrug af drivmidler ved at øge brugen af teknologiske løsninger og forbedrede tværgående planlægningsmæssige initiativer.

Mål 5

- a. For militære operationer udarbejdes en Energi- og Miljøvejledning inden udgangen af 2017.
- b. Miljø- og energihensyn indarbejdes i lejrkonceptet inden 2018.
- c. Miljø- og energihensyn indarbejdes i logistiske bestemmelser inden 2019.
- d. Søværnets brændstofmodel, der anvendes som et værktøj til at budgettere brændstofmængder og CO₂-udledning, forventes udviklet til også at kunne sammenholde mængden af faktisk forbrugt brændstof med det optimale forbrug i henhold til skrukurven for den faktiske udsejlede distance.

Fokusområde 2 – Støttevirksomhed

Baggrund

Bæredygtig støttevirksomhed er i denne strategiperiode fokuseret på arbejdsområder inden for to styrelser i Forsvarsministeriet.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse støtter og servicerer militære operative enheder og øvrige styrelser og myndigheder under Forsvarsministeriet ved at levere og udvikle de fysiske rammer, som er nødvendige for deres virke. Eksempler herpå er kaserner og øvelses- og skydeterræner. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har tillige ansvaret for drift og vedligeholdelse af Forsvarsministeriets skove og naturarealer samt ansvaret for miljø- og energiområdet i Forsvarsministeriet.

Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse er koncernens materiefaglige videnscenter. Det er styrelsens opgave at anskaffe, vedligeholde, videreudvikle og bortskaffe materielkapaciteter – eksempelvis køretøjer og våben. I samarbejde med Den Værnsfælles Forsvarskommando med værnstabe og kommandoer samt Hjemmeværnskommandoen og Beredskabsstyrelsen sikres rettidig støtte og forsyninger til Forsvarsministeriets igangværende operationer i ind- og udland.

Støtteskibet Esbener Snares værftsoophold i marts 2015, Ørskov Yard i Frederikshavn Foto: Forsvarsgalleriet

Overordnet formål

Forsvarsministeriet skaber fælles handlekraft – også på det grønne område – gennem samarbejde mellem den operative virksomhed og støttestrukturen.

Forsvarsministeriet ønsker at udvikle sine bæredygtige indkøb, så det sikres, at der stilles krav til produkternes miljøpåvirkning i brugs- og bortskaffelsesfasen samt leverandørernes overholdelse af internationale konventioner.

Forsvarsministeriet arbejder for at udbrede en overgang til alternative vedvarende energikilder inden for hele driftsområdet. Forsvarsministeriet vil opnå ressourcebesparelser ved fortsat energirenovering af

bygninger og bedst mulig udnyttelse af ejendoms-kapaciteten.

På Forsvarsministeriets arealer videreføres arbejdet med beskyttelse af drikkevandsressourcerne og overfladevand samt udvikles i henhold til nationale og internationale forpligtelser.

I samspil med de operative enheders behov ønsker Forsvarsministeriet større civil brugerinddragelse i forhold til udvikling af den rekreative brug af skyde- og øvelsesterræner til gavn for besøgende.

Mål 1

- a. Fra 2016 gennemføres udbudsprojekter, som skal mindske miljøbelastningen fra køretøjer.
- b. Substitution af miljø- og klimabelastende stoffer skal være en del af indkøbsproceduren fra 2018. En indledende analyse skal fastlægge indsatsområder i forhold til substitution af disse stoffer.
- c. Miljø- og klimamæssige overvejelser inden for rammerne af operationelle behov skal inden 2020 være en integreret del af proceduren for indkøb af ammunition og indgåelse af kontrakter for vedligeholdelse af skibe.
- d. Inden 2019 skal det analyseres, hvilke miljømæssige krav, der kan stilles til indkøb af traditionelle drivmidler som diesel, benzin, marinegasolie og jetfuel.

Mål 2

- a. Fra 2016 udføres nybyggeri i henhold til bygningsklasse 2020. Samtidig udføres bygningsrenoveringer og ombygninger med bygningskomponenter i henhold til bygningsklasse 2020.
- b. Der skal inden udgangen af 2017 udarbejdes en analyse omkring mulighederne for udfasning af 15 % af Forsvarsministeriets nuværende forbrug af fossile brændsler til opvarmning af bygninger, målt i forhold til niveauet i 2015.
- c. Hvor det er rentabelt, skal der fra 2017 ske en løbende udskiftning og opdatering af CTS (Central Tilstandskontrol og Styring) i strategiperioden, så der etableres bygningsautomatik i forhold til varme- og elforbrug på Forsvarsministeriets etableringer.
- d. Med udgangen af 2018 er Forsvarsministeriets solcelleanlæg udbygget med 1.500 kWp.
- e. Inden udgangen af 2018 udarbejdes en bæredygtighedsmanual for byggeri inden for Forsvarsministeriets myndighedsområde.
- f. En optimering af udnyttelsen af bygningsmassen nås i 2020.
- g. Løbende i strategiperioden inddrages grønne principper i indkøb af IT-udstyr, opstilling af arbejdspladser samt ved etablering af IT-forbindelser og driftsfaciliteter.

Mål 3

- a. Inden udgangen af 2020 reduceres energiforbruget i den opvarmede bygningsmasse med minimum 20 % i forhold til 2006.

Mål 4

- a. Potentielle forureningskilder på Forsvarsministeriets arealer, der vurderes at have væsentlig betydning for drikkevandsressourcerne og overfladevand, identificeres inden udgangen af 2020.
- b. Et værktøj til at kvantificere den miljømæssige belastning ved forureningsoprydning skal være udviklet i 2020 til brug for identifikation af mulige miljømæssige optimeringer.

Solcelleanlæg på Flyvestation Karup. Foto: Forsvaret

Mål 5

- a. I 2018 skal der foreligge et værktøj til styring af den rekreative brug af Forsvarsministeriets arealer.
- b. Inden udgangen af 2020 er der implementeret registrering af relevante naturelementer i drifts- og plejeplanlægningen, eksempelvis registrering af invasive arter samt udvalgte sårbare naturtyper og arter.

Mål 6

- a. Fra 2016 udføres et pilotprojekt om, hvorledes man kan komme så tæt på 100 % økologi i kantinedriften som muligt.
- b. Fra 2017 skal kontrakter for kantinedrift indeholde krav om, minimum sølvmærket for økologi.
- c. Fra 2017 skal der implementeres grønne krav til leverandører i udbud af driftskontrakter.

Fokusområde 3 – Arktis

Baggrund

Forsvarsministeriet løser i de arktiske egne en række opgaver, herunder i relation til overvågning og suverænitetshævdelse, eftersøgning og redning, fiskeriinspektion samt beskyttelse af havmiljøet.

De igangværende klimaforandringer medfører store og gennemgribende forandringer i Arktis, hvilket ændrer kravene til Forsvarsministeriets opgaveløsning i området. Det er afspejlet i *Aftale på Forsvarsområdet 2013-2017*, at Forsvarsministeriets opgaveløsning i Arktis skal styrkes på baggrund af udviklingen i Arktis.

Overordnet formål

Forsvarsministeriet ønsker at bidrage til at sikre et Arktis med selv bærende vækst og samfundsmæssig bæredygtighed under respekt for det sårbare arktiske klima, miljø og natur i et tæt samarbejde med internationale partnere, herunder i Arktisk Råd.

Forsvarsministeriet ønsker at undersøge mulighederne for at etablere alternative energiforsyninger i forbindelse med opgaveløsningen i Arktis og med henblik på at søge en mere logistisk og økonomisk effektiv opgaveløsning.

Forsvarsministeriet vil analysere mulighederne for at reducere energiforbruget i bygninger ved Arktis, herunder undersøge mulighederne for at fremme bæredygtige løsninger i fremtidigt byggeri.

Ved den grønlandske redningsøvelse LIVEX 2016 samarbejdede politiet, forsvaret, hjemmeværnet og beredskabsstyrelsen samt de grønlandske myndigheder. Foto: Forsvarsgalleriet

Mål 1

- a. I 2016 gennemføres et projekt for erfaringsopsamling omkring miljøbeskyttelse i forbindelse med renovering af tankanlæg og brændstofinstallationer på Mestersvig og Kangerlussuaq samt Daneborg.

Mål 2

- a. I 2016 deltager Danmark i udarbejdelsen af et tillæg om *Cold Regions* til vejledningen i miljøhensyn kaldet *The Environmental Toolbox for Deploying Forces* sammen med USA, Finland, Sverige og Canada.

Mål 3

- a. I 2017 udarbejdes en analyse af logistik- og særligt brændstofområdet i Arktis.
- b. I 2018 oprettes et projekt til at implementere en bedre sikring af, at de arktiske logistiske og brændstofmæssige forhold er tænkt ind ved anskaffelser/indkøb til brug i Arktis.
- c. Inden 2018 igangsættes en analyse vedrørende et grønt etableringsprojekt i Arktis med fokus på energi og affald.
- d. I 2019 skal mulighederne for optimering af energiforsyning og reduktion af energiforbruget ved Arktis være afdækket.

Mål 4

- a. I 2017 undersøges det, om der er grundlag for, at Forsvaret anskaffer en værnssælles arktisk teltlejrkapacitet. I den forbindelse undersøges mulighederne for, at Arktisk Beredskabsstyrke udfører test af energibesparende teknologier. Derved kan analyseresultaterne anvendes til indhentning af ny viden samt til kvalificering af de enkelte udbyderes løsninger. Resultaterne inden for energieffektiv og miljøskånsom understøttelse fra projekt *Grøn Lejr* skal i videst muligt omfang genanvendes.

Forsvaret genforsyner Station Nord i Nordøstgrønland med brændstof og andre forsyninger i april 2016.
Dansk C-130J-30 Hercules taktisk transportfly. Foto: Forsvarsgalleriet.

Fokusområde 4 – Christiansø

Baggrund

Ertholmene omfatter de beboede klippeøer Christiansø og Frederikssø samt de ubeboede øer Græsholmene, Tat og Østerskær. Christiansø omfatter i det følgende disse øer. Forvaltningen af Christiansø varetages af Forsvarsministeriet, og øerne ligger dermed uden for den regionale og kommunale struktur.

Der er anmeldt ca. 90 beboere med folkeregisteradresse på Christiansø. Herudover besøges øerne årligt af ca. 45.000 gæster. Staten ejer alle bygninger og arealer på øerne. Bygningsmassen er fredet og kan kun i meget begrænset omfang ændres eller udvides. Christiansøs Administration varetager opgaver med vedligeholdelse af bygninger, fæstningsværker, brostens- og stibelægninger, naturarealer, drift af øernes tekniske installationer, idet øerne er selvforsynende med el, varme og vand, brand- og redningsberedskab samt drift af havn og publikumsfaciliteter.

Overordnet formål

Christiansø skal bevares som kulturhistorisk forsvarsbastion. Øens sårbare og beskyttede naturhistoriske værdier og seværdigheder, herunder den sjældne plantevækst og det rige fugleliv, skal bevares. Samtidig ønsker Forsvarsministeriet at udvikle offentlighedens mulighed for tilgang til Christiansø – som en del af Danmarks kulturarv – i samarbejde med lokalsamfundet og med respekt for bygninger og natur.

Den igangsatte udvikling i retning af en bæredygtig Christiansø, herunder projektet "Grøn Christiansø" fra den tidligere strategiperiode, skal fortsætte. Samarbejde og erfaringsudveksling med tilsvarende aktiviteter skal gennemføres på tværs af Forsvarsministeriet.

Store Tårn på Christiansø Foto: Forsvarsministeriet

Mål 1

- a. Inden udgangen af 2016 indarbejdes bæredygtighedskrav og krav om økologi i videst mulig omfang i kommende forpagtningsaftaler for overnatnings- og indkøbsmuligheder.

Mål 2

- a. Plan for modernisering af spildevandsafledning skal være udarbejdet i 2017.

Mål 3

- a. Plan for overgang til mere vedvarende el-forsyning og minimering af miljørisikoen skal være udarbejdet inden udgangen af 2017.
- b. En analyse af sammenbinding af fjernvarmeforsyningen mellem Christiansø og Frederiksø skal foreligge i 2019.

Mål 4

- a. Analyse af muligheden for udvikling af en lokal affaldshåndtering med fokus på genanvendelse og energiformål skal færdiggøres i 2018.

Mål 5

- a. Årlig status på udvikling og formidling af kvaliteten i naturpleje i et samlet koncept med kulturværdier i løbet af strategiperioden.

Fokusområde 5 – Miljø- og energipolitik, miljø- og energiledelse samt klimaregnskab

Baggrund

Forsvarsministeriet vil udvikle sine styringsværktøjer på miljø- og energiområdet.

Energiledelse er et målrettet og systematisk arbejde med at reducere en virksomheds energiforbrug. En central bestanddel af et energiledelsessystem er en velfungerende energikortlægning og energiregistrering. På dette grundlag udarbejdes der forbedringsplaner og fastsættes mål for besparelserne.

Miljøledelse skal sikre, at der sker en stadig reduktion af miljøpåvirkninger fra aktiviteter inden for Forsvarsministeriets område. Miljøledelse handler om at skabe overblik over ressourceforbrug og miljøpåvirkninger og indarbejde miljøhensyn i alle plan- og beslutningsprocesser. På dette grundlag udarbejdes der forbedringsplaner og fastsættes mål for miljøforbedrende tiltag.

Forsvarsministeriets klimaregnskab indeholder en redegørelse for udledningen af klimagasser og luftforurening fra Forsvarsministeriets aktiviteter. Klimaregnskabet giver et overblik over de væsentligste kilder til udledning af klimagasser og luftforurening.

Regnskabet udgør dermed et vigtigt og konstruktivt fundament i Forsvarsministeriets arbejde hen imod en reduktion af disse.

En ny miljø- og energipolitik for Forsvarsministeriet skal leve op til formkravene i miljø- og energiledelsessystemet. Politikken skal udgøre det overordnede styringsgrundlag for koncernen på miljø- og energiområdet.

Overordnet formål

Forsvarsministeriet vil styrke grundlaget for den strategiske styring og prioritering af indsatserne på miljø- og energiområdet.

Forsvarsministeriets aktiviteter skal udføres bæredygtigt, og det skal være muligt at iværksætte en målrettet indsats i relation til forebyggelse af forurening og forbedring af miljø- og klimapåvirkningerne.

Forsvarsministeriet ønsker at udvikle klimaregnskabet så det aktivt kan anvendes som en del af beslutningsgrundlaget for blandt andet valg af indsatser til reduktion af udledningen.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har i forbindelse med Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 udarbejdet klimaregnskaber for koncernens udledning af klimagasser. Klimaregnskaberne kan findes både på Forsvaret.dk og fmn.dk. Forsvarsministeriets Klimaregnskab 2015 inkl. ledelsens beretning forventes at blive offentliggjort i september 2016.

Mål 1

- a. Forsvarsministeriet vil inden udgangen af 2017 udgive en overordnet miljø- og energipolitik, som skal udgøre det overordnede styringsgrundlag for koncernens miljø- og energiarbejde, herunder for miljø- og energiledelse i koncernen.

Mål 2

- a. Forsvarsministeriet vil inden udgangen af 2020 gennemføre en videre udbredelse af miljø- og energiledelse, herunder på det operative område. I strategien videreføres relevante indsatser fra Forsvarsministeriets tidligere strategiperiode i forhold til indførelsen af miljøledelse efter gældende ISO 14001 standard og energiledelse efter gældende ISO 50001 standard.

Mål 3

- a. Forsvarsministeriet vil hvert år inden udgangen af september offentliggøre koncernens klimaregnskab for det foregående år med tilhørende ledelsesberetning.

Mål 4

- a. Forsvarsministeriet vil blandt andet på baggrund af klimaregnskabet identificere indsatsområder for nedbringelse af NOx-, SO₂- og partikeludledning samt fra 2017 fastlægge mål for procentvise CO₂-reduktioner under samtidig iagttagelse af hensyntagen til opnåelse af maksimal operativ effekt.

Fokusområde 6 – Teknologi og vidensopbygning/data

Baggrund

Fremkomsten af stadig mere effektive grønne teknologier og anvendelsen af kendte teknologier på nye måder giver Forsvarsministeriets styrelser og myndigheder mulighed for at opnå ressourcebesparelser, driftsøkonomiske gevinster og logistiske fordele.

Forsvarsministeriet opnår ved samarbejde med industrien blandt andet at få adgang til bedre produkter og innovative løsninger, større fleksibilitet i indsatsen og adgang til civile teknologiske kompetencer. Industrien kan på sin side få adgang til at udvikle nye produkter og løsninger, skaffe viden om kommende behov og få kontakt til udenlandske leverandører og kunder. Forsvarsministeriet samarbejder med industrien inden for rammen af Forsvarsministeriets *Open for Business* strategi, som er udarbejdet i samarbejde med Eksportrådet samt branche- og interesseorganisationer med relation til forsvars- og sikkerhedsindustrien i Danmark.

Forsvarsministeriet samarbejder også med offentlige myndigheder og forskningsinstitutioner for at finde løsninger, der kombinerer nedbringelse af ressourceforbruget, hensynet til miljø og klima samt bedre og mere omkostningseffektive operative løsninger.

Overordnet formål

Forsvarsministeriet ønsker at danne et vidensgrundlag for fremtidige grønne initiativer og investeringer.

Forsvarsministeriet ønsker at styrke grundlaget for en overgang til både vedvarende og lokalt produceret energi samt nyttiggøre flere ressourcer til energiformål, eksempelvis overskudsvarmen fra drift af installationer i bygninger.

Forsvarsministeriet ønsker at indhente og analysere/visualisere komplekse data og sammenhænge på etablisementsområdet. Herigennem skal en bedre og mere effektiv styring og administration opnås.

Mål 1

- a. Styrings- og analyseværktøjer baseret på GIS (Geografisk Informations System) udvikles til administrativ anvendelse på etablisementsområdet inden udgangen af 2016.

Mål 2

- a. Potentialet i teknologier til energieffektivisering og udnyttelse af lokale ressourcer på etablisementsområdet skal afdækkes inden udgangen af 2018. Dette omfatter identifikation af potentialet for udnyttelse af overskudsvarme, forbedring af strømkvalitet og anvendelse af ny teknologi til vedvarende energiforsyning.

Mål 3

- a. Fjernaflæsning af energiforbrug etableres på bygningsniveau på alle bygninger, hvor det er rentabelt inden udgangen af 2020.

Fokusområde 7 - Internationalt samarbejde

Baggrund

Forsvarsministeriet deltager aktivt i erfaringsudveksling med andre landes forsvar og beredskaber, og er derigennem med til at sætte grønne emner på dagsordenen i internationale, nordiske og europæiske samarbejdsfora, herunder NATO og FN.

Det gælder eksempelvis i forhold til udvikling af fælles standarder i NATO for håndtering af forskellige miljøforhold (energisystemer, brændstof, lejr-understøttelse, affald etc.) under øvelser og indsættelse i missioner, beredskabsløsninger med mindre fodaftryk, naturpleje på militære øvelsesterræner, erfaringsudveksling om natur- og miljøskånsom anvendelse af forskellige våbensystemer mv. Dette arbejde understøtter samtidig danske "grønne" virksomheders udbredelse af løsninger på de miljø- og energiudfordringer, som Danmark deler med andre landes forsvar og beredskab.

På et mere overordnet politisk niveau har forsvarsministrene i NATO i 2014 på dansk initiativ vedtaget et politisk rammedokument, Green Defence Framework, der udstikker retningen for NATO's grønne dagsorden og danner grundlag for samarbejde omkring udvikling og brug af grønne løsninger indenfor det militære område.

Overordnet formål

Med henblik på at understøtte udviklingen af et robust forsvar og beredskab vil Forsvarsministeriet fokusere miljø- natur-, klima- og energiarbejdet gennem erfaringsudveksling, udbygning af fælles standarder og ved at sætte emnet på dagsordenen internationalt.

NATO's hovedkvarter i Bruxelles.

Mål 1

- a. I 2016 kortlægges internationale fora og samarbejdspartnere inden for det grønne område. Ansvar for deltagelse inden for Forsvarsministeriets koncern fastlægges.

Mål 2

- a. I 2016 fastlægges fokusområder for erfaringsudveksling og understøttelse af industriens og forsvarsattachéernes promovering af danske "grønne løsninger" ved andre landes forsvar.

Mål 3

- a. Baseret på de to foregående mål og med henblik på at opnå en fokuseret indsats for Forsvarsministeriets internationale samarbejde på "det grønne område", udarbejder Forsvarsministeriet i 2017 en politik for internationalt samarbejde på det grønne område, hvor fokusområder fastlægges.

Mål 4

- a. I 2016 afholder Center for Militære Studier ved Københavns Universitet i samarbejde med Forsvarsministeriet en international conference om Grønt Forsvar.

Mål 5

- a. I 2016 afklares muligheden for indførelse af fælles, nordiske samt NATO krav/systemer til energimærkning af lejrmateriel i 2020.

Nordiske flag på Hærens Officersskole i anledning af at de nordiske forsvarschefer den 1. februar 2016 var samlet til NORDEFCO-møde ved det danske formandskab. Foto: Forsvarsgalleriet

Fokusområde 8 - Adfærd og kommunikation

Baggrund

Forsvarsministeriet løser mange forskelligartede opgaver, som spænder vidt og berører mange borgers dagligdag. Forsvarsministeriet har derfor fokus på kommunikation med det omkringliggende samfund om Forsvarsministeriets aktiviteter og muligheden for at besøge etableringer, herunder om tilgængelighed af naturen i øvelsesterræner, støj-forhold eller indsatsen i beredskabet.

Forsvarsministeriet er en af landets største arbejdspladser med cirka 20.000 ansatte og cirka 60.000 frivillige fordelt over store dele af landet og i mange af verdens brændpunkter. I forbindelse med gennemførelse af strategiens grønne forandringer skal en del af målene nås ved bidrag direkte fra den enkelte medarbejder. De involverede skal have mulighed for at dele deres viden, erfaringer og ideer i gennemførelsen af grønne projekter, men skal også i visse tilfælde levere en konkret ændring af adfærd.

Overordnet formål

Forsvarsministeriet vil udvikle sin kommunikation med omverdenen for at opnå en positiv og tids-svarende dialog.

Forsvarsministeriet ønsker at forankre strategien i organisationen og skabe samarbejde og videndeling på tværs. Erfaringerne fra tidligere strategiarbejde vil blive bragt videre i nye projekter, som skal implementere nye arbejdsgange, særlige hensyn og udbredelse af information.

Forsvarsministeriet ønsker at udvikle den interne information for at skabe personligt incitament ved synliggørelse af de opnåede effekter, og ved at konsekvenser af uhensigtsmæssig adfærd tydeliggøres.

Plakater fra Ram Rigtigt! kampagnen udarbejdet i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

Mål 1

- a. Inden udgangen af 2016 udarbejdes en kampagne, der kombinerer energibesparelser og IT-sikkerhed.
- b. Inden udgangen af 2016 skal der udarbejdes en pesticidkampagne.
- c. Der skal årligt udarbejdes affaldskampagner.

Mål 3

- a. Der afholdes minimum ét møde årligt i det eksisterende dialogforum for naturforvaltning.
- b. Der oprettes inden udgangen af 2018 en digital platform til formidling af åbningstider for offentlighedens adgang til Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner samt naturformidling og formidling af planlagte støjende aktiviteter.
- c. Inden 2018 udarbejdes en plan for, hvornår fra 2018 til og med 2020 de forskellige terræners naturinformation lægges på platformen.

Mål 2

- a. Inden 2018 analyseres adfærdsmæssige tiltag, der kan fremme en grønnere adfærd (bevidsthed) hos personalet i forbindelse med ophold i en lejr.

Mål 4

- a. Inden udgangen af 2018 udarbejdes en grøn kampagne for de fastboende på Christiansø.
- b. Inden udgangen af 2019 udarbejdes en affaldskampagne målrettet besøgende på Christiansø.
- c. Inden udgangen af 2020 skal Christiansøs særlige naturressourcer lægges på den digitale platform nævnt i mål 3 b.

Mål 5

- a. En grøn adfærdskampagne udarbejdes inden udgangen af 2018 til udsendte medarbejdere.
- b. Inden udgangen af 2019 skal der udarbejdes en grøn adfærdskampagne til frivillige medarbejdere under Forsvarsministeriets myndighedsområde.
- c. Inden udgangen af 2020 skal der udarbejdes en grøn adfærdskampagne til medarbejdere i Arktis.
- d. For at undgå person- og forureningsskader ved et miljøuheld skal der inden 2020 udarbejdes en adfærdskampagne om korrekt håndtering af farlige stoffer.

Denne miljø- og energistrategi gælder for alle myndigheder i Forsvarsministeriets koncern:

- Forsvarsministeriets departement
- Værnsfælles Forsvarskommando
- Hjemmeværnskommandoen
- Beredskabsstyrelsen
- Forsvarets Efterretningstjeneste
- Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse
- Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse
- Forsvarsministeriets Regnskabsstyrelse
- Forsvarets Auditørkorps

Forsvarsministeriet 2016

Forsvarsministeriet

Holmens Kanal 42
1060 København K

Tlf.: 72 81 00 00
Fax: 72 81 03 00

fmn@fmn.dk
fmn.dk